

Етичні виклики в діяльності судового експерта та шляхи їх подолання

Ганна Разумова

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та маркетингу, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет» Міністерства освіти і науки України; старший науковий співробітник лабораторії економічних досліджень, Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4432-4050>

Ірина Окуневич

завідувач лабораторії економічних досліджень, Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7250-9477>

Досліджено основні виклики, що впливають на об'єктивність, достовірність висновків експертів і довіру до правосуддя. Проведено аналіз ключових етичних дилем, із якими стикаються судові експерти під час проведення експертиз.

Ключові слова: етика; етичні виклики; судовий експерт; етичні принципи.

Ethical Challenges in the Activity of Forensic Experts and Ways to Overcome Them

Hanna Razumova, Iryna Okunevych

The authors have examined the main challenges that affect the objectivity, reliability of expert conclusions, and trust in the judiciary. The paper analyzes key ethical dilemmas faced by forensic experts during the conduct of their examinations.

Keywords: ethics; ethical challenges; forensic expert; ethical principles.

Етичні дилеми в діяльності судового експерта виникають, коли експерт стикається із ситуацією, де можуть конфліктувати два або більше етичних принципи, і експерт змушений обирати між ними. Судовий експерт має суворо дотримувати етичних норм, передбачених чинним законодавством України. Проте на практиці можуть виникати ситуації, коли дотримання одного принципу може призвести до порушення іншого. Ми розглянемо тут ключові етичні дилеми, із якими стикаються судові експерти, а також можливі шляхи їх подолання.

Поміж типових етичних дилем, із якими може зіткнутися судовий експерт, можна виокремити конфлікт інтересів. Дійсно, експерт може опинитися у ситуації, коли є певні зв'язки або особисті інтереси, здатні вплинути на його об'єктивність і неупередженість. Наприклад, якщо експерт знайомий з однією зі сторін процесу або має фінансові чи професійні інтереси, спроможні вплинути на його незалежність. Тож постає дилема: «Чи повинен експерт виконувати роботу, знаючи, що його незалежність може бути піддана сумніву, або відмовитися від виконання

експертизи, щоб уникнути навіть натяку на упередженість?». В ідеалі (відповідно до норм чинного законодавства у сфері судово-експертної діяльності) експерт повинен відмовитися від виконання експертизи, якщо є найменші сумніви щодо його неупередженості, і повідомити про це суд або орган, що призначив експертизу.

Іноколи сторони процесу можуть намагатися вплинути на висновки експерта, наприклад, намагаючись нав'язати йому певну позицію або інтерпретування результатів експертизи. Як поведеться, якщо одна зі сторін спробує надати експертові матеріали або натяки, здатні вплинути на його об'єктивність? Експерт повинен залишатися незалежним і не піддаватися впливу. У разі спроби тиску з боку сторін, він має право повідомити суд або орган, що призначив експертизу, про таку ситуацію.

Часто експертові для проведення експертизи надають на дослідження неповні, недостовірні або суперечливі дані. Іноді також судовий експерт може зіткнутися із ситуацією, коли одна зі сторін намагається надати йому тільки певну частину доказів або навести матеріали, які підтримують лише їхню позицію. Це може спонукати експерта інтерпретувати факти однобічно, не беручи до уваги всі аспекти справи. Тож слід нагадати, що в таких ситуаціях (відповідно до норм чинного законодавства) експерт не тільки має право — на нього навіть покладено обов'язок — письмово повідомити орган, що призначив експертизу, про неможливість надати обґрунтований висновок і повернути

надані матеріали (зразки) або заявити клопотання про надання додаткових матеріалів (зразків). У будь-якому разі висновок експерта повинен бути складений на наявних фактах, і жодну категоричну відповідь на поставлені запитання не можна виключити з-поміж припущень.

Судовий експерт має доступ до конфіденційної інформації, яка не має потрапити до широкого загалу. Іноді може виникнути спокуса або тиск з боку сторін для розголошення інформації, яка стала відомою експертові під час проведення дослідження, для досягнення певних інтересів. Експерт повинен дотримувати конфіденційності й не розголошувати інформації, здобутої під час проведення експертизи, якщо це не передбачено законом або судом. Він має захищати приватність учасників справи та не допускати витоку даних.

Зважаючи на суб'єктивний характер деяких експертних оцінок (наприклад, у психологічних експертизах), експерт може зіштовхнутися з дилемою, коли його власна інтерпретація інформації може бути не такою об'єктивною, як того потребує суд або орган, що призначив експертизу. Експерт повинен чітко окреслити межі своєї кваліфікації та не перевищувати їх. Важливо надати обґрунтований та об'єктивний висновок, що ґрунтується на наукових розробках і фактах, уникати особистих упереджень та емоційних оцінок.

Судовий експерт також може відчувати тиск або упереджене ставлення до нього з боку суду або органу, що призначив експертизу, чи однієї зі

сторін процесу, що може вплинути на його здатність виконати експертизу вчасно й належно. Необхідно пам'ятати, що експерт повинен чітко дотримувати передбачених термінів і зобов'язань перед судом або органом, що призначив експертизу, а також забезпечити якість і чесність виконаної роботи, навіть якщо це не завжди зручно або вигідно.

Отже, етичні дилеми в діяльності судового експерта виникають через необхідність балансувати між об'єктивністю, професійною чесністю та зовнішніми вимогами.

Важливим кроком до розв'язання етичних дилем є чітке дотримання передбачених чинним законодавством України принципів судово-експертної діяльності та створення уніфікованого Кодексу професійної етики судового експерта. Питання створення Кодексу етики судових експертів до сьогодні залишається актуальним як для науковців, так і для законодавців, оскільки потребує їхніх спільних зусиль і ефективної співпраці. Такий кодекс може стати інструментом для визначення чітких норм і стандартів, які допоможуть судовим експертам ефективно розв'язувати етичні дилеми й уникати потенційних пору-

шень професійної етики. Розроблення Кодексу етики судових експертів потребує уважного й ретельного підходу фахівців у галузі етики, судової експертизи та права. Це питання є особливо важливим сьогодні, коли професія судового експерта (завдяки більшій прозорості судового процесу) набуває публічного характеру й потребує чіткого регулювання норм поведінки під час виконання професійних обов'язків.

Перелік джерел посилання

1. Рувін О. Г., Голікова Т. Д., Полтавський А. О. Кодекс етики судових експертів України як складова державної антикорупційної політики. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/396ea8a8-d53f-4259-a169-ef16455cc24f/content> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Панькевич В. М., Сплавська О. В. Права регламентація професійної етики судового експерта. *Криміналістичний вісник*. 2018. Т. 30. № 2. С. 7—14. DOI: 10.37025/1992-4437/2018-30-2-7 (дата звернення: 28.03.2025).
3. Недосека О. М. Актуальні питання становлення поняття «професійна етика судового експерта». *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 22. С. 193—200. DOI: 10.32353/khrife.2.2020.14 (дата звернення: 28.03.2025).